

VOORMALIG OCW-TOPAMBTENAAR FERDINAND MERTENS:

'Kwestie Duitse studenten gaat tot gedonder leiden'

Foto: Henk van Gasteren

Midden jaren '90 was hij bij het ministerie van Onderwijs de architect van het beleid om de hogeronderwijsamenwerking met onder meer de Duitse grensstreek te bevorderen. Maar dat beleid heeft op de instellingen verkeerde vormen aangenomen, meent oud-topambtenaar Ferdinand Mertens inmiddels. 'Actieve werving van Duitse studenten moet verboden worden.'

“Wir bieten Zukunft!” In een advertentie in het Duitse weekblad *Die Zeit* van 3 maart maakt Fontys Hogescholen Duitse jongeren warm voor een studie in Nederland. Ze worden opgeroepen om naar de *Tag der offenen Tür* te komen. Op de internationale campus in Venlo kunnen ze in het Duits negen opleidingen volgen, blijkt uit de advertentie. “Die werving is absurd en maatschappelijk onverantwoord, maar vindt al ruim vijftien jaar plaats”, stelt Ferdinand Mertens (1946), oud-topambtenaar op het ministerie van Onderwijs en sinds 2005 hoogleraar aan de TU Delft. Mertens wijst erop dat Nederland de opleiding van de Duitse studenten financiert. “Ik zie geen enkele reden om Duitse studenten op te roepen om hier, op kosten van de Nederlandse overheid, te komen studeren. Met internationalisering heeft dit weinig te maken”, stelt hij. “Je ziet in geen enkel ander EU-land dat publiek gefinancierde instellingen studenten uit de Europese Unie werven. Dat alleen al geeft te denken.” Universiteiten en hogescholen ontvangen van de overheid bekostiging voor hun studenten, per student jaarlijks zo’n 6.000 euro. Dat bedrag krijgen ze ook voor EU-studenten die hier komen studeren. Elke student meer betekent een proportionele verhoging van het instellingsbudget. Maar leidt tot een verlaging van het gemiddelde budget per student. “Alleen de instellingen hebben belang bij het binnenhalen van zo veel mogelijk EU-studenten. De import van die studenten wordt uit de staatskas betaald en de opbrengsten op korte termijn vallen toe aan de instellingen”, betoogt Mertens. Hij vindt het hoog tijd dat instellingen tot de orde worden geroepen. Maar ook dat de doelstellingen van het internationaliseringsbeleid worden gepreciseerd.

Grenslandenbeleid

In 2009–2010 studeerden in Nederland 54.000 internationale studenten voor een diploma. Het gros daarvan (21.000) is Duits. Het aantal Duitse studenten stijgt al jaren. De verwachting is dat het er, bij ongewijzigd beleid, over drie jaar circa 40.000 zijn. “Je kunt deze zaak niet langer op zijn beloop laten. Hier gaat gedonder van komen”, waarschuwt Mertens. “Zeker nu het budget voor hoger onderwijs onder druk staat. Deze kwestie kan de betrekkingen met Duitsland meer gaan hinderen dan verbeteren.” Het is opmerkelijk dat juist Mertens – in de jaren negentig plaatsvervangend secretaris-generaal,

directeur-generaal en inspecteur-generaal op het ministerie van Onderwijs – de stroom Duitse studenten een halt wil toeroepen. In 1996 ontving hij van de Duitse overheid het *Bundesverdienstkreuz mit Stern* voor zijn inspanningen om onderwijssamenwerking met Noordrijn-Westfalen, Nedersaksen, Bremen en Vlaanderen van de grond te tillen. Mertens was de architect van dit zogenaamde grenslandenbeleid. Naast ideële motieven, zoals het bevorderen van samenwerking binnen Europa, was doelmatigheid een reden. “Alle denkbare studies werden in het grensgebied aangeboden, zodat studenten onbeperkte mogelijkheden hadden. En instellingen hoefden niet alle opleidingen in huis te hebben”, aldus Mertens.

Een belangrijke voorwaarde was wel dat dit grensoverschrijdend verkeer in evenwicht moest zijn. De nota *Onbegrensd talent* uit 1997 waarschuwde al dat scheve verhoudingen ongewenste financiële gevolgen konden hebben. “Wij vonden dat het principe ‘geld volgt student’ moest gelden. Het zou dan voor de overheden niet hoeven uitmaken waar iemand studeert: het land van herkomst draagt de financiële consequenties. Dat hadden we afgekeken van de Scandinavische landen.” Op Europese schaal bleek het echter een *mission impossible* te zijn om dit principe in te voeren. “We kregen het in Europa niet voor elkaar. Maar ook niet met de buurlanden.”

Zin en onzin

Het grenslandenbeleid was voor Nederlandse hogescholen en universiteiten het sein om actief te gaan werven bij de oosterburen. Zo adverteerde de Universiteit van Amsterdam halverwege de jaren negentig in Duitse dagbladen voor haar faculteit Natuurwetenschappen. “Ik werd toen gebeld door een Duitse topambtenaar van het ministerie van Onderwijs van Nedersaksen met de vraag of we geld te veel hadden”, herinnert Mertens zich. “Hij begreep niet dat wij Duitse jongeren aanmoedigden om bij ons te komen studeren.” Sindsdien is de werving onverminderd doorgegaan. Het aantal Duitse studenten is navenant gestegen. “Begrijp me niet verkeerd”, zegt Mertens. “Ik ben er een groot voorstander van dat studenten in Europa kunnen studeren waar ze willen. En ik draag internationalisering een warm hart toe, maar je moet zin en onzin goed van elkaar scheiden.”

“Europa vraagt ons

helemaal niet om

Duitsers op te leiden.

Grensinstellingen doen

dat voor zichzelf”

Een aantal hogescholen in de grensstreek, zoals Saxion, Fontys, de Hogeschool Arnhem Nijmegen en de Hanzehogeschool, verzorgt ook Duitstalige opleidingen, uitsluitend bestemd voor Duitse studenten. Ook daarvoor is de belangstelling al jaren enorm. Vorig jaar april hadden zich bijna achthonderd Duitsers aangemeld voor de Saxion-opleiding *SozialPedagogik*, terwijl er maar 250 plaatsen beschikbaar waren.

“We doen dit niet om onze studentenaantallen te verhogen. Europa vraagt dit van ons”, antwoordde de opleidingsdirecteur toentertijd op de vraag van *Transfer* of dergelijke opleidingen te verantwoorden zijn in een tijd van bezuinigingen. “Onzin”, reageert Mertens. “Europa vraagt dit helemaal niet van ons. De grensinstellingen doen dit om hun eigen toekomst veilig te stellen. Ze verkopen dit beleid onder het mom van europeanisering en globalisering. Wie er kanttekeningen bij plaatst, wordt weggezet als ‘bekrompen denker’.”

Zelfregulering

De vraag dringt zich op waarom dit onderwerp niet eerder is aangekaart. Volgens Mertens komt dat doordat de ‘gewone burger’ niet weet dat EU-studenten op kosten van de Nederlandse overheid een opleiding volgen en doordat de belangen van onderwijsinstellingen te groot zijn. “Ik heb deze kwestie in de jaren negentig al besproken met Arie van der Hek, destijds voorzitter van de HBO-raad. Hij dacht dat we er met een vorm van zelfregulering binnen een halfjaar uit zouden zijn. Maar het hbo kwam er niet uit.”

Ook toenmalig Onderwijsminister Ritzen, die onlangs afscheid nam als collegevoorzitter van de Universiteit Maastricht (UM), kaartte destijds de zaak aan in de Tweede Kamer. Hij vond daar geen gehoor. Na zijn vertrek bij het departement, in 2001, volgde Mertens de zaak niet meer, tot hij twee jaar geleden weer advertenties zag in een aantal Duitse media. “Ik dacht: iemand moet dit toch aan de kaak stellen.” Wat zou er volgens hem moeten gebeuren? “Het is voor Duitse studenten inmiddels een gangbare route om hier te komen studeren. Dat hebben we over onszelf afgeroepen en dat kun je niet meer terugdraaien. Bovendien is het vrije verkeer van personen een groot goed. Maar de actieve werving moet je verbieden op straffe van budgetkorting. En de Duitstalige opleidingen moeten tussen nu en vier jaar worden afgeschaft.”

Ook moeten de Nederlandse overheid en de instellingen zich afvragen hoeveel EU-studenten ze willen bekostigen en opleiden. “Willen wij een universiteit

die straks voor driekwart uit grenslandenstudenten bestaat?” Mertens doelt op de UM, ook wel de grootste Duitstalige universiteit buiten Duitsland genoemd.

Sinds augustus voert de instelling overigens een offensief om Britse studenten binnen te halen als gevolg van de verdrievoudiging van de collegegelden in het Verenigd Koninkrijk per 2012. In verschillende Nederlandse en Britse media maakt de universiteit reclame voor het veel goedkopere Nederlandse onderwijs. Nu studeren in Maastricht ongeveer vijftig Britten. Maar dat moeten er volgens de instelling snel honderden worden. Ook de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) heeft een agent gezet op de werving van Britse studenten. “Bij ons ging de vlag uit toen we hoorden dat het Britse collegegeld zo omhoog ging”, aldus een woordvoerder vorige maand in het AD.

Rekening sturen

Ferdinand Mertens ziet maar een oplossing voor de kosten die verbonden zijn aan de grootschalige instroom van Duitse en andere EU-studenten.

“Het collegegeld moet kostendekkend worden. Uiteindelijk zul je daarop uitkomen, want je kunt als landen geen rekeningen naar elkaar gaan sturen, zeker niet wanneer je studenten eerst uitnodigt om hier te komen studeren”, voorspelt hij. Nederlandse studenten zouden volgens hem een deel van het collegegeld gecompenseerd kunnen krijgen via een sociaal leenstelsel.

Een ander aanknopingspunt ziet Mertens in de kabinetsreactie op het rapport-Veerman. Staatssecretaris Zijlstra pleit daarin voor een bekostigingssystematiek die meer stuurt op kwaliteit en missie dan op studentenaantallen. “Het begrip macrodoelmatigheid is terug van weggeweest”, concludeert Mertens. “Dat refereert aan de logica van het geheel en is een begrip waarmee de plannen en intenties van afzonderlijke instellingen overstegen kunnen worden. Dat biedt een opening om het werven van EU-studenten te stoppen. Zijlstra moet dit snel oppakken.”

ELS HEUTS

Lees de reactie van Sander van den Eijnden, algemeen directeur van de Nuffic, op het betoog van Ferdinand Mertens op www.transfermagazine.nl

Universiteiten halen banden aan met Arabische wereld

Vijf Nederlandse universiteiten gaan flink inzetten op universitaire samenwerking met de Arabische wereld. Zij hebben hun krachten gebundeld in het Holland Arab Education Consortium (HAEC).

De universiteiten van Maastricht en Groningen plaatsen zelfs gezamenlijk een hogeronderwijs-attaché op de ambassade van Riyadh, Saoedi-Arabië.

De King Saud University in Riyadh.

Deze attaché zal regelmatig contact hebben met de vijf universiteiten van HAEC, waar naast Groningen en Maastricht ook Twente, Wageningen en Leiden aan deelnemen. Het doel van HAEC is het uitbreiden van onderzoekssamenwerking en het gezamenlijk werven van studenten in het Midden-Oosten en de Golfregio.

In de Arabische wereld wordt op dit moment fors geïnvesteerd in het oplossen van de eigen bevolking, vertelt Madeleine Gardeur, adviseur internationale zaken van de RUG en een van de instellingsleiders van HAEC. "Vooral het werd er veel kennis ingekocht. Maar er komt ooit een einde aan hun overheersing en dat houden ze in hun achterhoofd." HAEC richt zich voornamelijk op Saoedi-Arabië, Oman, de Verenigde Arabische Emiraten, Egypte, Jordanië en Syrië. In deze landen zijn veel bezetten beschikbaar waarmee duizenden high-potentials in het westen kunnen studeren. Er is in de regio volgens Gardeur een groeiende interesse voor Europa. "Het ligt vergelijkbaar bij Amerika om de twee en onze culturen zijn al een while lang met elkaar verweven." De vijf universiteiten van het consortium promoveren zich van 19 tot 21 april gezamenlijk op een onderwijsbeurs in Riyadh. In juli vindt in Groningen een

conferentie plaats van de Arab European Universities Association, waar veel universiteitsbestuurders uit de Arabische wereld aanwezig zullen zijn.

Attaché

Het plaatsen van een onderwijsattaché in Riyadh is een idee van Maastricht en Groningen. De medische centra van deze universiteiten voeren in Saoedi-Arabië al een aantal grote projecten uit. Zo is Maastricht de spil in het opzetten van een nieuwe medische faculteit en helpt Groningen bij het ontwikkelen van een medisch curriculum. De universiteiten ontvangen daarnaast ieder jaar tientallen Saoedische geneeskundestudenten. "Voer ons en voor Maastricht is het belangrijk om iemand ter plekke te hebben die ons gezicht kan laten zien, bij lopende projecten betrokken is en deze kan uitbouwen", vertelt Gardeur. De attaché wordt aangesteld door de universiteit van Groningen en medegefinancierd door Maastricht. Het mintwage van Onderwijs betaalt de zogeheten 'uitzendkosten' van de medewerker.

In 2006 bezochten elf instellingen voor hoger onderwijs Saoedi-Arabië en meerdere Golfstaten, tijdens een missie die godelstrijke dom de Nuffic werd georganiseerd. Hoe lijkt de Nuffic aan tegen een initiatief als HAEC? Sander van den Eijnden, algemeen directeur, reageert: "Saoedi-Arabië is voor weinig instellingen een interessant land. Die paar universiteiten investeren daar nu in en dat vindt ik consistent. Het is een logisch land en daarom is het verstandig dat er aandacht zoeken bij de Nederlandse vertegenwoordiging." De Nuffic doet anders denken, zegt Van den Eijnden. "Wij helpen het Nederlandse hoger onderwijs zich als geheel te positioneren. Onze kantoren zijn gevestigd in landen die voor het hoger onderwijs meer in de breedte interessant zijn. Bovendien werven wij geen studenten."

ELLEKE BAL

Aantal ingeschreven studenten met een Duitse nationaliteit

		Totaal aantal studenten	Waarvan D. abs	
wo	Universiteit Maastricht	14206	4282	30,1%
	Universiteit Twente	8889	1074	12,1%
	NHTV Internationale Hogeschool Breda	26	3	11,5%
	Radboud Universiteit Nijmegen	18732	1152	6,1%
	Rijksuniversiteit Groningen	27265	1171	4,3%
	Wageningen Universiteit	6456	228	3,5%
	Erasmus Universiteit Rotterdam	20763	468	2,3%
	Universiteit van Amsterdam	32739	425	1,3%
	Universiteit Utrecht	30344	303	1,0%
	Technische Universiteit Delft	17300	145	0,8%
	Universiteit van Tilburg	13157	109	0,8%
	Vrije Universiteit Amsterdam	24376	162	0,7%
	Universiteit Leiden	18628	111	0,6%
	Technische Universiteit Eindhoven	7304	21	0,3%
hbo	Stenden Hogeschool CHN te Leeuwarden	10095	1688	16,7%
	ArtEZ	3044	401	13,2%
	Saxion Hogeschool Enschede	20891	2623	12,6%
	Hogeschool Zuyd	14533	1288	8,9%
	Hotelschool Den Haag	1869	154	8,2%
	NHTV Internationale Hogeschool Breda	6973	540	7,7%
	Van Hall Instituut te Leeuwarden	4016	295	7,3%
	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	30114	2032	6,7%
	Fontys Hogescholen Eindhoven	39520	2539	6,4%
	Codarts, Hogeschool voor de Kunsten	1031	54	5,2%
	Hogeschool Helicon te Zeist	249	13	5,2%
	Gerrit Rietveld Academie te Amsterdam	933	48	5,1%
	Hanzehogeschool Groningen	25053	1129	4,5%
	Christelijke Agrarische Hogeschool te Dronten	1511	67	4,4%
	Design Academy Eindhoven	689	27	3,9%
	Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten	2983	87	2,9%
	Hogeschool der Kunsten Den Haag	1778	43	2,4%
	Hogeschool Zeeland te Vlissingen	4051	64	1,6%
	Avans Hogeschool 's-Hertogenbosch	23683	201	0,8%
	Haagse Hogeschool	21037	168	0,8%
	HAS Den Bosch	1984	12	0,6%
	Hogeschool van Amsterdam	41831	208	0,5%
	Hogeschool Utrecht	38247	181	0,5%
	Hogeschool voor de Kunsten Utrecht	3842	18	0,5%
	Noordelijke Hogeschool Leeuwarden	10249	48	0,5%
	Hogeschool INHOLLAND	34639	129	0,4%
	Stoas Hogeschool te Ede	794	2	0,3%
	Christelijke Hogeschool De Driestar te Gouda	1269	3	0,2%
	Hogeschool Leiden	7788	17	0,2%
	Pedagogische Hogeschool De Kempel te Helmond	918	2	0,2%
	Christelijke Hogeschool Windesheim te Zwolle	21133	43	0,2%
	Hogeschool Edith Stein te Hengelo (OV)	989	2	0,2%
	Hogeschool Rotterdam	29594	50	0,2%
	Christelijke Hogeschool Ede	4106	1	0,0%
	Gereformeerde Hogeschool Zwolle	1345		0,0%
	Hogeschool IPABO Amsterdam Alkmaar	1005		0,0%
	Iselinge Hogeschool te Doetinchem	506		0,0%
	Katholieke Pabo Zwolle	662		0,0%
	PC Hogeschool Marnix Academie te Utrecht	1220		0,0%
Eindtotaal		656359	23831	3,6%

Bijlage: Duitstalige opleidingen in het Nederlandse Hoger Onderwijs (Studiekeuze123, 2011)

Opleiding	Instelling	Faculteit	Voertaal
Duitse Taal en Cultuur	Radboud Universiteit Nijmegen	Radboud Universiteit Nijmegen	Nederlands en Duits
Duitse Taal en Cultuur	Universiteit Leiden	Universiteit Leiden	Duits
Industrieel Product Ontwerpen	Fontys Hogescholen	Fontys Hogescholen Venlo	Duits
International Business and Management Studies	Hanzehogeschool Groningen	Hanzehogeschool Groningen	Duits en Engels
International Supply Chain Management	Saxion	Saxion Enschede	Duits en Engels
Lerarenopleiding 2e graad Duits	Diestlar Hogeschool	Diestlar Hogeschool	Nederlands en Duits
Logistiek en Economie	Fontys Hogescholen	Fontys Hogescholen Venlo	Nederlands en Duits
Logistiek en Technische Vervoerskunde	Fontys Hogescholen	Fontys Hogescholen Venlo	Nederlands en Duits
Opleiding tot Fysiotherapeut	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen locatie Nijmegen	Nederlands en Duits
Opleiding voor Ergotherapie	Hogeschool Zuyd	Hogeschool Zuyd Heerlen	Nederlands en Duits
Scientific Illustration	Hogeschool Zuyd	Hogeschool Zuyd Maastricht	Nederlands, Duits en Engels
Sociaal Pedagogische Hulpverlening	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen locatie Nijmegen	Nederlands en Duits
Theologie	Universiteit van Tilburg	Universiteit van Tilburg locatie Utrecht	Nederlands, Duits en Engels
European Law School	Rijksuniversiteit Groningen	Rijksuniversiteit Groningen	Nederlands, Duits, Engels en Frans